

Број: 686-2-И/22

Датум: 18.01.2023. године

ПОСЕБАН ИЗВЈЕШТАЈ

Право дјетета које се налази у стању социјалне потребе на смјештај у установу

I УВОД

Омбудсман за дјецу Републике Српске, поступајући по службеној дужности, а у складу са овлашћењима утврђеним законом¹, констатује потребу подношења овог Посебног извјештаја - о праву дјетета које се налази у стању социјалне потребе на смјештај у установу.

Ово је четврти посебан извјештај Институције у вези са смјештајем дјеце у ЈУ Дом за дјецу и омладину без родитељског старања „Рада Врањешевих“ у Бањој Луци. С обзиром на наводе који су указивали на повреде права дјеце која су смјештена у установу, Омбудсман за дјецу се поред предмета које је водио у конкретним случајевима повреде права дјетета одлучио и на израду овог посебног извјештаја.

Истим се указује на неопходност системског дјеловања у области породично - правне и социјалне заштите како би се осигурала и обезбиједила ефикаснија заштита дјеце без родитељског старања, односно дјеце која се налазе у стању социјалне потребе на њихово право на смјештај у установу.

Овлашћења Омбудсмана за дјецу законом су јасно утврђена. У обављању послова из своје надлежности Омбудсман за дјецу поступа у оквиру Устава, закона и других прописа и општих аката, као и међународних уговора и општеприхваћених правила међународног права, руководећи се начелом правичности и морала². Омбудсман за дјецу³:

- прати усклађеност закона и других прописа у Републици Српској који се односе на заштиту права дјеце с одредбама Устава Републике Српске, УН Конвенције о правима дјетета и других међународних докумената који се односе на заштиту права и интереса дјетета,
- прати повреде права и интереса дјетета,
- предлаже предузимање мјера за заштиту и промоцију права дјетета, као и за спречавање штетних поступања која угрожавају права и интересе дјетета.

Омбудсман за дјецу има право увида у начин остваривања бриге о дјечи која су привремено, на основу одлуке надлежног органа, смјештена код правних и физичких лица, укључујући и право приступа просторијама у којима се дијете налази.⁴

Омбудсман за дјецу дужан је да јавност редовно обавјештава о стању права дјетета, као и о мјерама које се предузимају за заштиту и побољшање положаја дјетета у друштву.⁵

Омбудсман за дјецу има право да Народној скупштини поднесе посебан извјештај када оцјени да је то потребно ради предузимања мјера од значаја за заштиту права и интереса дјетета.⁶

¹ Закон о Омбудсману за дјецу, "Службени гласник Републике Српске", број 103/08, 70/12

² Закон о Омбудсману за дјецу, члан 3.

³ Закон о Омбудсману за дјецу, члан 5.

⁴ Закон о Омбудсману за дјецу, члан 10.

⁵ Закон о Омбудсману за дјецу, члан 16.

⁶ Закон о Омбудсману за дјецу, члан 17.

II ПРАВНИ ОКВИР

МЕЂУНАРОДНИ ПРОПИСИ

УН Конвенција о правима дјетета⁷ први је свеобухватан међународни документ који уводи дјецу као субјекте међународног права и заштите, који успоставља стандарде и основне принципе и захтијева један нови и квалитетнији однос према дјечи. Конвенција обавезује да се у свим случајевима када дјетету није обезбијеђена одговарајућа родитељска брига, таква брига дјетету обезбиди на начин и под условима утврђеним законом који у први план мора ставити најбољи интерес дјетета.

Дијете које је привремено или трајно лишено породичне средине или коме, у његовом најбољем интересу, није дозвољено да остане у том кругу има право на посебну заштиту и помоћ државе. Државе чланице, у складу са својим националним законима обезбјеђују алтернативно старање за такво дијете. Такво старање треба да обухвата, између осталог, смјештај у другу породицу, усвојење или, ако је неопходно, смјештај у одговарајуће установе за бригу о дјечи.

При разматрању рјешења, треба обратити дужну пажњу и на чињеницу да је пожељан континуитет у подизању дјетета, као и на етничко, вјерско, културно и лингвистичко поријекло дјетета⁸.

Полазећи од улоге и важности породице у одрастању сваког дјетета, институционална брига о дјетету примјењује се само као посљедња алтернатива, онда кад су исцрпљене све друге могућности и онда када је надлежни орган утврдио да одрастање дјетета у породици није у његовом најбољем интересу⁹.

Штокхолмска декларација о дјечи у институционалној кризи¹⁰ позива државе да унаприједи своје законодавство у дијелу заштите дјече без родитељског старања, да усвоје стандарде за подршку и заштиту дјечи и обезбиде да службе социјалне заштите могу на адекватан начин одговорити овим задацима. Декларација посебно наглашава потребу заједничког рада владиног и невладиног сектора, научника и стручњака из праксе како би се дјечи без одговарајуће родитељске бриге обезбидила боља брига и заштита.

⁷ УН Конвенција о правима дјетета усвојена је на Генералној скупштини УН 20. новембра 1989. године, а БиХ је исту прихватила нотификацијом о сукцесији 1993. године.

⁸ УН Конвенција о правима дјетета, члан 20.

⁹ УН Конвенција о правима дјетета, члан 9: Стране уговорнице ће обезбидити да дијете не буде одвојено од својих родитеља против њихове воље, осим када надлежне власти, уз судски надзор, одреде у складу са важећим законом и поступком, да је такво одвајање неопходно у најбољем интересу дјетета. Таква одлука може бити неопходна у одређеном случају, као нпр. ако родитељи злостављају или занемарују дијете или живе одвојено па се мора донијети одлука о мјесту становања дјетета.

¹⁰ Декларација је донесена у Стоцкхолму, 2003. године, на Другој међународној конференцији о дјечи у институционалној кризи.

Смјернице за алтернативну бригу о дјечи¹¹ су практичан инструмент којим се јача улога и значај и неопходност примјене Конвенције о правима дјетета и других међународних инструмената везано за заштиту дјеце којима је ускраћена одговарајућа родитељска брига или су дјеца изложена таквом ризику.

Смјерницама се предлаже да дефинисане политике и пракса поступања буду усмјерене на:

- превенцију издвајања дјеце из породице,
- процјену свих околности у ситуацији када је издвајање дјетета из породице неопходно,
- обезбјеђење различитих облика бриге о дјечи – утврђивање критерија који ће одредити најбољи облик заштите дјетета изван породице,
- избор лица која пружају овај облик заштите дјечи, како их едуковати и посебно како их пратити и вршити надзор над њиховим радом.

Препоруке УН Комитета за права дјетета УН Комитет за права дјетета разматрајући 2005. године први иницијални извјештај Босне и Херцеговине о стању права дјетета, изразио је своју забринутост у вези са имплементацијом Конвенције, те у вези остваривања и заштите права дјеце без родитељског старања упутио препоруке¹²:

- да дјеца без родитељског старања буду смјештена у институцију само у крајњој нужди, када то препоруче стручњаци и када је то у најбољем интересу дјетета,
- да се обезбиједи периодична провјера смјештаја,
- да се израде квалитетни стандарди за хранитељство,
- да се смањи вријеме које дјеца проводе у институционалном смјештају,
- да се осигурају средства за функционисање органа старатељства и хранитељског смјештаја.

Новим препорукама из 2019. године, УН Комитет за права дјетета подсјећа на раније дате препоруке и позива државу да убрза процес деинституционализације, те осигура периодично преиспитивање смјештаја дјеце у установе и хранитељство и обезбједи доступне канале за пријављивање, праћење и рјешавање непримјереног третмана дјеце.

Стратегија Савјета Европе за права дјетета (2016-2021)

Савјет Европе ће посветити посебну пажњу дјечи у свим облицима алтернативне заштите и дати смјернице стручњацима у овој области да у свом раду заузму приступ заснован на правима дјетета, као и партиципативни приступ. Тамо гдје и даље постоје велики стамбени објекти за збрињавање (заводи), Савјет Европе ће промовисати деинституционализацију збрињавања дјеце, а посебно дјеце млађе од три године¹³.

¹¹ Смјернице су резултат петогодишњег рада бројних учесника, УН Одбора за права дјетета, влада бројних земаља, УНИЦЕФ-а, стручњака различитих профила, невладиних организација и што је посебно важно, младих људи који имају лична искуства одрастања у установама за институционалну бригу и заштиту, Смјернице су подржане 2009. године на Општој скупштини УН поводом 20. година УН Конвенције о правима дјетета.

¹² УН Комитет за права дјетета, Закључна разматрања и препоруке, 2019, тачка 30.

¹³ Стратегија Савјета Европе за права дјетета (2016-2021) тачка 31., 6 ЦМ/Рец(2005)5.

УНЦРЦ захтијева од држава да предузму све одговарајуће законодавне, административне, социјалне и образовне мјере за заштиту дјеце од свих облика физичког или менталног насиља, повреда или злостављања, занемаривања или немарног поступања, малтретирања или експлоатације, укључујући и сексуално злостављање. Европска конвенција о људским правима, Европска социјална повеља и други мултилатерални уговори Савјета Европе гарантују права дјеце на заштиту од зла и насиља¹⁴.

У својим напорима на рјешавању проблема насиља над дјецом, Савјет Европе ће и даље дјеловати као регионални покретач иницијативе за промоцију примјене препорука из Студије генералног секретара УН-а о насиљу над дјецом¹⁵.

ДОМАЋИ ПРОПИСИ

Устав Републике Српске у члану 36. прописује да малољетници о којима се родитељи не старају, имају посебну заштиту. Дакле, ако дијете нема биолошку породицу, ако су родитељи напустили дијете или из било којих других разлога нису у могућности одговорити својим родитељским обавезама, ако је дијете привремено или стално лишено породичне средине или којем, у његовом најбољем интересу, не може бити допуштено да у таквој средини остане, имаће право на посебну заштиту и помоћ државе. Држава ће у складу са својим националним законима обезбиједити алтернативну бригу за такво дијете.

Једно од основних права сваког дјетета, загарантовано свим међународним документима и домаћим прописима је право дјетета на живот у породици¹⁶. **Породични закон** у дијелу Односи родитеља и дјеце дефинише надзор органа старатељства, чија је улога веома значајна у дијелу који се тиче заштите личних и имовинских права дјетета.¹⁷

Члан 97. Закона прописује да родитељи и остали чланови породице не смију дијете подвргавати понижавајућим поступцима, душевном и тјелесном кажњавању, односно злостављању. Ако су родитељи, односно родитељ код којег дијете живи злостављали дијете, или занемарили бригу о дјетету, занемарили васпитање дјетета или је код дјетета дошло до поремећаја у васпитању орган старатељства може дијете одузети и повјерити га између осталог и одговарајућој установи уколико не постоји судска одлука о повјеравању дјетета.

Колико је улога органа старатељства значајна види се и у могућности да орган старатељства може одредити родитељу, усвојоцу, старатељу, другој породици или у специјалној установи појачан надзор над дјететом.¹⁸

Орган старатељства доноси одговарајуће рјешење којим прописује које мјере и пропусте је потребно исправити и спровести, како би се надзор над дјететом успјешно извршио.¹⁹

¹⁴ Стратегија Савјета Европе за права дјетета (2016-2021) тачка 41.

¹⁵ Стратегија Савјета Европе за права дјетета (2016-2021) тачка 42.

¹⁶ Породични закон ("Службени гласник Републике Српске" број: 54/02, 41/08, 63/14 и 56/19") члан 81. став 1.: Родитељи имају дужност и право да штите своју малољетну дјецу и да се брину о њиховом животу и здрављу.

¹⁷ Породични закон, члан 94.

¹⁸ Породични закон, члан 98.

¹⁹ Породични закон, члан 99.

Битна улога органа старатељства је у томе што он помаже родитељима и старатељима у настојању да врше надзор над дјететом, према коме је таква мјера потребна, и траје све док постоје оправдани разлози за спровођењем такве мјере. Малољетник се може предати и другој породици за вријеме вршења појачаног надзора, а може остати и даље да живи у породичном домаћинству с родитељима, усвојиоцем или лицем с којим живи у економској заједници, јер га то лице издржава, а појачани надзор над дјететом врши овлаштени сарадник органа старатељства.²⁰

Из свега наведеног се види круцијална улога коју орган старатељства има у спровођењу мјера, које су од изузетне важности за правилан раст и развој дјеце којима су горе наведене мјере потребне, па ће тако орган старатељства приликом избора одговарајуће мјере старања узети у обзир разне параметре као што су узраст дјетета, његову психофизичку развијеност, психичка својства, склоности и навике, дотадашње васпитање и одгајање, породичне и социјалне услове у којима је живио и друге релевантне околности.²¹ Значајно је да приликом смјештаја дјетета у установу, дијете изрази своје мишљење и учествује у поступку приликом доношења рјешења органа старатељства. Орган старатељства заједно у сарадњи са родитељима и старатељима и исказаним мишљењем дјетета поштујући законске и друге прописе доноси најбоље могуће мјере за добробит дјетета.

Закон у дијелу који се односи на Одузимање родитељског права и дужности прописује да ће родитељу који злоставља дијете, злоупотребљава родитељско право или је напустило дијете, занемарило бригу о дјетету и занемарило своје родитељске дужности суд у ванпарничном поступку одузети родитељско право. Закон таксативно наводи који су то случајеви. Поступак ради одузимања дјетета покреће орган старатељства.²²

Закон о социјалној заштити²³ прописује ко су корисници социјалне заштите, да је то лице које се налази у стању социјалне потребе, и то дијете²⁴: без родитељског старања, са сметњама у развоју, чији је развој ометен породичним приликама, жртва насиља, жртва трговине дјецом, са друштвено неприхватљивим понашањем, изложено социјално ризичним понашањима, коме је због посебних околности потребна социјална заштита.

Право на смјештај у установу²⁵ има:

- а) дијете без родитељског старања, до повратка у властиту породицу или збрињавања у породицу усвојиоца или хранитељску породицу, до завршетка редовног школовања, најдуже до 26. године живота, а не дуже од шест мјесеци након завршетка редовног школовања,
- б) дијете са потешкоћама у развоју које нема услова да остане у својој породици и када је то сврсисходније ради чувања и васпитања, школовања, оспособљавања или психосоцијалне рехабилитације, док траје потреба за овим обликом заштите,
- в) дијете чији је развој ометен породичним приликама, до повратка у властиту породицу,
- г) дијете са друштвено неприхватљивим понашањем, док трају разлози за овим видом социјалне заштите,

²⁰ Породични закон, члан 101. и 102.

²¹ Породични закон, члан 103.

²² Породични закон, члан 106. и 107.

²³ Закон о социјалној заштити („Службени гласник Републике Српске“, број: 37/12, 90/16, 94/19, 42/20, Уредба 36/22).

²⁴ Закон о социјалној заштити, члан 17.

²⁵ Закон о социјалној заштити, члан 40.

- д) дијете жртва насиља, док трају разлози за овим видом социјалне заштите,
ђ) дијете жртва трговине људима, док трају разлози за овим видом социјалне заштите,

Стратегијом социјалне укључености Републике Српске 2021-2027. године обухваћени су и проблеми и ризици социјалне искључености маргинализованих група, између осталог заштита дјеце и младих. Овом стратегијом су обухваћени циљеви социјалног укључивања између осталог унапређење социјалног положаја дјеце, младих и породица са дјецом. С тим у вези прописано је неколико приоритетних мјера, ради унапређења социјалног положаја дјеце међу којима је и стварање безбједног окружења за развој дјетета.

Влада Републике Српске донијела је **Стратегију унапријеђења социјалне заштите дјеце без родитељског старања за период 2015-2020. године** којом је обезбјеђена системска подршка и заштита дјеце без родитељског старања кроз неколико група мјера међу којима су и мјере социјалне заштите: збрињавање у другу породицу - хранитељство и институционални смјештај дјеце без родитељског старања.

Принципи на којима се заснива стратегија су:

- принцип најбољег интереса дјетета,
- принцип индивидуалног приступа,
- принцип учешћа дјетета у одлукама које их се тичу,
- принцип непотребног издвајања дјетета из породице,
- принцип приоритета ванинституционалног збрињавања,
- принцип мултидисциплинарности у третману и мултиресорне сарадње у збрињавању,
- принцип забране дискриминације и свих облика насиља.

Стратегијом је дефинисана сврха постојања институционалног збрињавања дјеце без родитељског старања: остваривање васпитно - образовних и социјалних функција и задатака домова за дјецу. Домови те циљеве остварују ако обезбједе свим корисницима пун развој у складу са њиховим психофизичким могућностима, те да се у таквом дому на адекватан начин третирају дјеца - жртве трауматизованих искустава.

Реализација васпитно образовног рада обухвата:

- пружање животног простора дјечи која немају или не могу одрастати у властитој породици,
- организација васпитно образовних активности у циљу стицања знања,
- остваривање контакта дјетета са родитељима и сродницима кроз редовне посјете,
- обављање савјетодавних разговора са родитељима дјеце,
- рад са дјететом како би дијете превладало прошле трауматске доживљаје,
- свакодневним радом са васпитачем остварити да дијете осјећа сигурност у дому како би се могло носити са различитим емоционалним ситуацијама,
- те развијати свијест у широј друштвеној заједници о дјечи без родитељског старања.

Смјернице за процјену и утврђивање најбољег интереса дјетета прописују да уколико није могуће осигурати останак/збрињавање у породици, дијете ће се смјестити у

одговарајућу установу, која му обезбјеђује становање, исхрану, одијевање, помоћ, бригу, васпитање и образовање, оспособљавање за привређивање, радне, културне, забавне и рехабилитационе активности, здравствену заштиту. Резиденцијални смјештај треба бити привремен и ограничен само на оне случајеве у којима је процијењено да ће се тим обликом заштите у највећој могућој мјери заштити најбољи интерес дјетета. Како би се спријечили негативни ефекти институционалног збрињавања дјетета на његов правилан развој, најбољи интерес дјетета се свестрано процјењује и утврђује приликом самог смјештаја дјетета, током трајања смјештаја, као и његовог престанка²⁶.

Према **Закону о дјечијој заштити**²⁷ права у области дјечије заштите која припадају дјечи без родитељског старања су:

- додатак на дјецу,
- задовољавање развојних потреба дјеце и
- предшколско васпитање и образовање за дјецу без родитељског старања која су смјештена у установе социјалне заштите.

III ИСТРАЖИВАЊЕ О ПРАВУ ДЈЕТЕТА КОЈЕ СЕ НАЛАЗИ У СТАЊУ СОЦИЈАЛНЕ ПОТРЕБЕ НА СМЈЕШТАЈ У УСТАНОВУ

III а. ЦИЉ И МЕТОДОЛОГИЈА ИСТРАЖИВАЊА

Основни циљ истраживања је прикупљање података и сазнања у вези са дјецом која се налазе у стању социјалне потребе на смјештају у установу, и података релевантних актера друштва који учествују у поступцима процјене дјетета да се налази у стању социјалне потребе и активностима приликом и током смјештаја дјетета у установу, као и сензибилизација како одговорних тијела, институција и органа, тако и јавности на осјетљивост ове категорије дјеце и потребну додатну помоћ и подршку за исте.

Овим извјештајем указује се првенствено на процедуре у поступцима који се воде ради збрињавања дјеце која се налазе у стању социјалне потребе на смјештају у установу, а у вези са процјеном најбољег интереса дјетета и избора облика алтернативне бриге, што укључује и право дјетета на изражавање мишљења и учешћа у поступку који се њега тиче, право на контакте са родитељима и блиским сродницима, именовање староца дјетета и његове обавезе у заштити свих права дјетета, преиспитивање индивидуалног плана бриге...

Извјештај је рађен према цјелинама. Три цјелине су се састојале од израде упитника/анкете, попуњавања од релевантних актера истих и анализе добијених података. Једна цјелина се односила на податке које смо добили од ЈУ Дом за дјецу и омладину без родитељског старања „Рада Врањешевих“ Бања Лука, друга на податке добијене од органа старатељства и трећа на анкету коју су попунили штићеници дјечијег дома. Четврта цјелина представља компарацију одговора добијених истраживањем са предметима које је

²⁶ Смјернице за процјену и утврђивање најбољег интереса дјетета, Министарство за људска права и избјеглице БиХ, Сарајево, 2018, стр 65.

²⁷ Закон о дјечијој заштити („Службени гласник Републике Српске“, број: 114/17, 122/18, 107/19 и 119/21)

Институција водила у току ове године у вези са пријавама о неправилностима у раду Дома и насиља над дјецом у Дому. Пета цјелина се односила на анализу међународног и домаћег законодавства.

Након сумирања података према цјелинама, урађене компарација добијених података и анализе података, одржана су два округла стола у Бања Луци и Бијељини, те на крају су дате одговарајуће препоруке надлежним органима.

III 6. АНАЛИЗА ПОДАТАКА ДОБИЈЕНИХ ОД ЈУ ДОМ ЗА ДЈЕЦУ И ОМЛАДИНУ БЕЗ РОДИТЕЉСКОГ СТАРАЊА "РАДА ВРАЊЕШЕВИЋ" БАЊА ЛУКА

Институција Омбудсмана за дјецу, везано за права дјетета које се налази у стању социјалне потребе на смјештај у установу, је од ЈУ Дом за дјецу и омладину без родитељског старања "Рада Врањешевећ" Бања Лука (у даљем тексту: Дом) затражила да нам доставе податке тражене у упитнику закључно са даном 29.04.2022. године.

Упитник који је направљен за потребе истраживања састојао се од 7 области. Области су се односиле на:

1. кадровску политику,
2. податке о дјечи,
3. индивидуални план бриге о дјечи,
4. процедуре и поступања,
5. дјеца са друштвено неприхватљивим понашањем,
6. дјеца на лијечењу,
7. едукацији и унапређењу рада.

Добијени подаци тражени упитником су следећи:

1. ПОДАЦИ О КАДРОВСКИМ КАПАЦИТЕТИМА ЗАПОСЛЕНИХ У ДОМУ

- **Укупан број запослених** радника у Дому је 78, док је број запослених у васпитно-образовном раду 42, а од тог броја 11 мушкраца и 31 жена.
- **Квалификација запослених у васпитно-образовном раду (занимање/звање):**

Дипл. дефектолог-специјални педагог	1	Проф.српског језика	1
Дипл.васпитач предшколске дјече	7	Проф-филозофије и социјологије	1
Дипл.социјални радник	6	Проф.филозофије	1
Дипл.педагог	7	Дипл.менаџер у социјалној политици и социјалној заштити	1
Дипл.психолог	5	Дипл.правник	1
Проф.педагогије и психологије	1	Наставник предшколског васпитања	2
Музички педагог	1	Професор разредне наставе	1
Дипл.мед.здравствене његе	1	Проф.физичког васпитања	4
Проф.социологије	1		

2. ПОДАЦИ О ДЈЕЦИ КОЈА СУ ЗБРИНУТА У ДОМУ

- Број дјеце која су збринута у Дому:

Број дјеце која су збринута у Дому износи 104, а од тог броја 54 дјечака и 50 дјевојчица.

- Старосна доб дјеце која бораве у Дому:

Када је ријеч о старосној доби дјеце која бораве у Дому узраста до 1 године нема ниједно дијете, 12-оро дјеце је узраста од 1 до 3 године, узраста од 4 до 6 година борави 9-оро дјеце, узраста 7 до 10 година борави 16-оро дјеце, узраста од 11 до 14 година 28 дјеце, док узраста од 15 до 18 дјеце борави 30-оро дјеце.

	До 1 године	1-3 године	4 – 6 година	7-10 година	11-14 година	15-18 година
Дјечаци	/	7	5	10	15	13
Дјевојчице	/	5	4	6	13	17
Укупно	/	12	9	16	28	30

- Временски период који дјеца provedу у Дому:

Из достављеног упитника произилази да 7-оро дјеце борави у Дому до 1 године, у периоду од 1 до 3 године борави 52 дјеце, у периоду од 3 до 7 година борави 15 дјеце, у периоду од 6 до 10 година борави 16 дјеце, док 4 дјеце борави у Дому 10 и више година.

Пол	До 1 године	1 – 3 године	3 – 6 година	6 – 10 година	10 и више година
Дјечаци	1	23	7	7	2
Дјевојчице	6	29	8	9	2
Укупно	7	52	15	16	4

- Исказати бројчано стање дјеце која су смјештена у Дом по центрима за социјални рад/службама социјалне заштите:

ЦЕНТАР ЗА СОЦИЈАЛНИ РАД/СЛУЖБА СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ	УКУПНО	ДЈЕЧАЦИ	ДЈЕВОЈЧИЦЕ	КО ЈЕ СТАРАЛАЦ ДЈЕТЕТА (СОЦ.РАДНИК,СРОДНИК, ТРЕЋЕ ЛИЦЕ навести ко је)
Бања Лука	24	7	17	Представници ЦСР и сродници
Приједор	16	7	19	Представници Центра за соц.рад
Дервента	10	6	4	Представници Центра за соц.рад
Градишка	7	6	1	Представници Центра за соци.рад
Требиње	1	1	0	Представници Центра за соц.рад
Србац	5	3	2	Представници Центра за соц.рад
Котор Варош	1	0	1	Представници Центра за соц.рад
Бијељина	5	4	1	Представници ЦСР и сродници
Прњавор	2	1	1	Представници Центра за соц.рад
Пале	1	0	1	Представници Центра за соц.рад
Добој	2	0	2	Представници Центра за соц.рад
Власеница	2	2	0	Представници Центра за соц.рад
Брчко Дистрикт	11	8	3	Представници Центра за соц.рад
Брод	2	2	0	Представници Центра за соц.рад
Милићи	2	1	1	Представници ЦСР и сродници
Теслић	3	1	2	Представници ЦСР и сродници

Модрича	3	1	2	Представници Центра за соц.рад
Лакташи	1	1	0	Представници Центра за соц.рад
Калиновик	1	0	1	Представници Центра за соц.рад
Угљевик	1	1	0	Представник Центра за соц.рад
Шековићи	2	1	1	Представник Центра за соц.рад
Вукосавље	1	0	1	Представник Центра за соц.рад
Нови Град	1	0	1	Представник Центра за соц.рад

- Број дјеце која остварују право на образовање

Према подацима из достављеног упитника 12 дјеце предшколског узраста која бораве у Дому похађа предшколско образовање, 54 дјеце основношколског узраста остварују право на образовање, и 21 дијете похађа средњу школу.

Узраст	Укупно	Дјечаци	Дјевојчице
Предшколски узраст	12	7	5
Основношколски узраст	54	30	24
Средњошколски узраст	21	7	14

- Разлози због којег су дјеца смјештена у Дом (исказати бројчано стање):

Из достављених података произилази да разлози због којег су дјеца смјештена у Дом су сљедећи :

- 5 дјеце су дјеца без родитељског старања,
 - 63 дјеце је смјештено у Дом јер је њихов развој ометен породичним приликама,
 - 5 дјеце је смјештено у Дом јер су дјеца са потешкоћама у развоју,
 - 28 дјеце смјештено у Дом због насиља у породици,
 - 4 дјеце смјештено у Дом због друштвено неприхватљивог понашања.
- Други разлози за смјештање дјеце у Дом нису наведени.

3. ИНДИВИДУАЛНИ ПЛАН БРИГЕ О ДЈЕТЕТУ

- Да ли свако дијете у Дому има израђен индивидуални план рада/бриге о дјетету:

Свако дијете има израђен индивидуални план бриге, а који се ради у сарадњи са Центром за социјални рад и самим дјететом, гдје се уважавају саме жеље и намјере дјетета.

- Ако нема у којим је то ситуацијама:

У случају да је дијете тек смјештено у Дом, пише се извјештај о адаптационом периоду те онда и индивидуални план.

- Да ли се и у којим ситуацијама ради евалуација индивидуалног плана:

Евалуација индивидуалног плана ради се сваких пола године. У ситуацијама прије изласка из Дома, као и у периоду од пола године. Поред наведеног у случајевима када дјеца показују поремећај у понашању израђује се посебан план рада са дјететом.

- **Да ли приликом доношења индивидуалног плана рада/бриге о дјетету партиципира и само дијете:**

Дијете партиципира приликом израде плана рада, а нарочито плана изласка. Све жеље и намјере дјетета, а у складу са реалним могућностима се поштују и улаже се максималан труд да се исте остваре.

4. ПРОЦЕДУРЕ И ПОСТУПАЊА

- **Ако су дјеца жртве насиља за вријеме боравка у Дому да ли је и чиме дефинисана (навести акт), те која је процедура поступања у том случају, и ко ради процјену стања дјетета и индивидуални план бриге о дјетету:**

Процедуре у Дому за поступање запослених у кризним ситуацијама (вршњачко насиље, сумња на злостављање, недолазак дјеце и младих на вријеме у Дом), дефинисане су посебним актом. У самим процедурама је дефинисано поступање уколико су дјеца жртве насиља у Дому. Процјену стања по потреби врше надлежни органи (полиција, доктори итд). У сарадњи са Центром за социјални рад и самим дјететом ради се индивидуални план бриге.

- **Да ли је и чиме (навести акт) дефинисана процедура поступања у кризним ситуацијама?**

Истим актом који је претходно наведен дефинисана је процедура поступања у кризним ситуацијама.

- **Да ли је и чиме (навести акт) дефинисана процедура поступања у случају непоштовања кућног реда и дисциплине од стране корисника и како:**

Процедуре поступања у случају непоштовања кућног реда и дисциплине од стране корисника према штићеницима дефинисане су стимулативним и корективним мјерама према штићеницима.

- **Да ли су процедуре поступања у случајевима насиља над и међу дјецом која су збринута у установи доступна дјечи њиховим родитељима и старатељима и свим запосленим у установи?**

- Да, јесу.

5. ДЈЕЦА СА ДРУШТВЕНО НЕПРИХВАТЉИВИМ ПОНАШАЊЕМ

- **Који је број дјеце који борави у посебном одјељењу за привремено збрињавање дјеце са друштвено неприхватљивим понашањем:**

Број дјеце који борави у посебном одјељењу за привремено збрињавање дјеце са друштвено неприхватљивим понашањем је 8, од тога су 7 дјечака и 1 дјевојчица.

- **Колики је капацитет посебног одјељења за привремено збрињавање дјеце са друштвено неприхватљивим понашањем:**

Сам капацитет посебног одјељења за привремено збрињавање дјеце са друштвено неприхватљивим понашањем је за 8 дјеце.

- **Који је временски период који они проведу у посебном одјељењу:**

Када се говори о временском периоду који они проведу у посебном одјељењу из одговора Дома произилази да на тромјесечном нивоу сумирају се резултати, те дјеца прелазе у редовне групе.

- **Када су у питању дјеца са проблемима у понашању која су збринута у Дому, да ли су у процјени ризика и потреба дјетета наведене смјернице које упућују шта је потребно урадити да се проблем ријеши?**

У социјалној анамнези наведена је проблематика дјетета и разлог смјештаја. Уколико је дијете показало неприлагођен облик понашања прије доласка у Дом, буде смјештено у васпитну групу са поремећајима понашања. Аутоматски је укључен и у Центар за ментално здравље и у рад васпитне групе 10 која ради по принципу жетона (бодује се све што се уради у току дана), свака 3 мјесеца се врши евалуација постигнутих резултата.

- **Уколико нису, због чега нису?**

Послије смјештаја у Дом, и у току непосредног периода боравка, повремено се кроз адаптациони период покаже да дијете или млада особа манифестује проблем у понашању који превазилазе капацитете установе.

6. ДЈЕЦА НА ЛИЈЕЧЕЊУ

- **Који број дјеце је у периоду од 01.01.2020.-29.04.2022. године, док је збринута у Дому, било смјештено на одјелу психијатријске болнице?**

10-оро дјеце је било смјештено на одјељење психијатрије. Четворо дјеце је било на једнодневной опсервацији.

- **Колико у просјеку времена дјеца проведу на одјелу психијатријске болнице?**

По процјени доктора психијатрије могу остати до 21 дан, али најчешће остају или на опсервацији или на одјелу до 7 дана. Изузеци од наведеног су двоје дјеце чије је опште стање било ризично и који су остајали дужи временски период.

- **Да ли је на основу досадашњих искустава тај период боравка на психијатријској болници довољан за опоравак дјетета и повратак дјетета у дом, те колико је било рецидива?**

Током извјештајног периода показало се да њих неколико с обзиром на проблематику коју показују у понашању као и менталном стању, имају потребу за посебним третманом који превазилази капацитет Дома, те у Дому сматрају да је за овакву дјецу потребан смјештај у посебној специјализованој установи, али да проблем представља чињеница да такав тип установе не постоји у Републици Српској.

- **Приликом отпуста дјетета са одјела психијатријске болнице како се дијете даље збрињава:**

У 90% случајева дијете остаје у Дому, док у мањем броју случајева дијете се враћа у породицу/хранитељство или неки други облик збрињавања.

- **Да ли по отпусту дјетета са одјељења психијатријске болнице дијете добија и план отпуста/процјену ризика/смјернице за даље поступање ?**

У отпусном писму доктор напише даље препоруке, али као посебан образац их Дом не добија.

- **Који број дјеце штићеника дома користи медикаменту терапију?**

30 дјеце користи медикаментну терапију различитог типа (прописан од стране психијатра, терапија за хормоне раста, инсулин итд.).

- **Да ли у досадашњој сарадњи са специјалистима доктора медицине, дјеца штићеници Дома имају приоритет у односу на друге у приступу прегледа, лијечења и контролних прегледа?**

Приликом наручивања на здравствени преглед/контролу дјеца из Дома добијају приоритет, али приликом самог прегледа дјеца и радници у пратњи често чекају на прегледе.

7. ЕДУКАЦИЈА И УНАПРЕЂЕЊЕ РАДА

- **Да ли постоје организоване циљане едукације запослених у Дому посебно оних који раде непосредно са дјецом?**

Радници у Дому пролазе различите едукације које су биле интензивније у периоду прије короне, а у вријеме короне биле су организоване мало ријеђе и то путем онлине платформи.

- **Приједлози и сугестије стручних радника за унапређење положаја дјеце која су збринута у дому?**

Запослени из Дома су дали и своје приједлоге и сугестије које се углавном односе на број дјеце/стручног особља, обезбјеђење бољег ентеријера и већег броја садржаја за дјецу, редовне посјете представника органа старатељства/стараоца дјеце, те већа партиципација дјеце у свим поступцима који их се тичу.

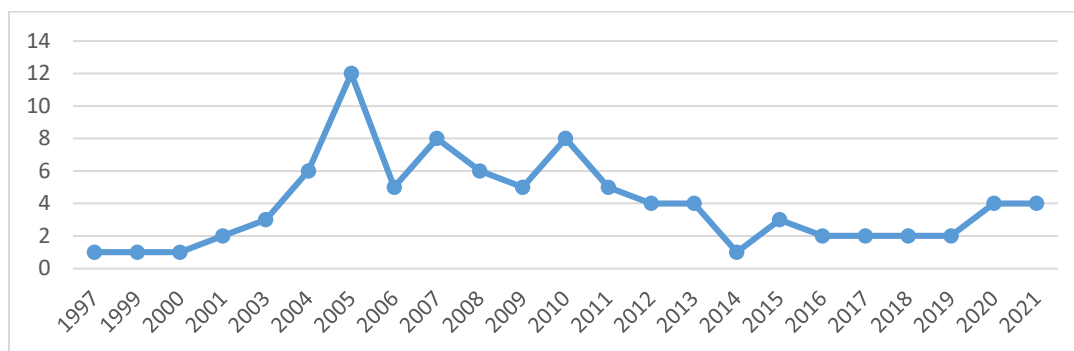
III ц. АНАЛИЗА ПОДАТАКА ИЗ УПИТНИКА ДОБИЈЕНИХ ОД ОРГАНА СТАРАТЕЉСТВА

Институција је затражила од 62 органа старатељства односно од 51 центар за социјални рад и 11 служби социјалне заштите податке о дјечи која су смјештена у ЈУ Дом за дјецу и омладину без родитељског старања "Рада Врањешевић" Бања Лука, закључно са даном 29.04.2022. године.

Од 62 органа старатељства, одговорило је њих 60 и то 50 центара и 10 служби социјалне заштите. Попуњен упитник доставило је укупно 27 установа социјалне заштите, док је осталих 33 одговора представљало обавијест о томе да центар нема евидентиране дјеце која су смјештена у Дом. Достављени упитник садржао је 15 питања отвореног и затвореног типа.

- **Број, пол и узраст дјеце која бораве у Дому**

Према достављеним подацима произилази да у Дому борави 84 дјеце. Од тога броја 37 или 39% је дјечака, 47 или 49% је дјевојчица, док у 12 достављених упитника органи старатељства нису доставиле податке о полу дјеце која бораве у Дому.

Графички приказ - узраст дјеце која бораве у Дому

Према добијеним подацима највише дјеце која бораве у Дому су узраста преко 7 година.

Период од када су дјеца смјештена у Дом

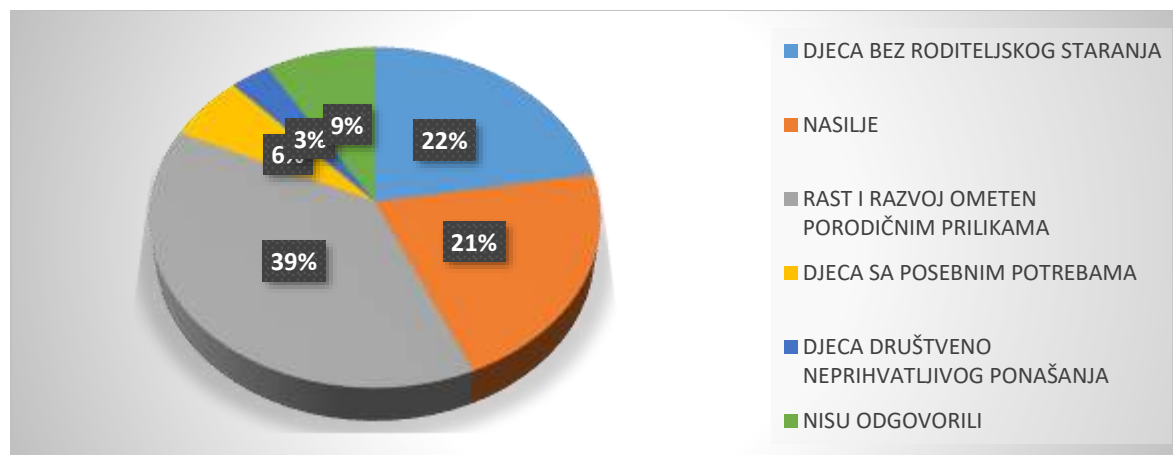
Када се говори од периоду од када су дјеца смјештена у Дом из достављених података произилази да је то период од 2001. године до данас, с тим да се из добијених података издвајају године 2021 (28) , 2014 (13), 2019 (13), 2020 (10) и 2020 (7), као године у којој је смјештено највише дјеце.

2001	2009	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
2	1	2	2	13	2	5	2	4	13	10	28	7

Разлози смјештаја дјетета у Дом

Из података достављених у упитницима произилази да као разлог због кога је дијете смјештено у Дом у 62 појединачна случаја или 39% су то дјеца чији је раст и развој ометен породичним приликама, у 36 или 22% појединачних случаје су то дјеца без родитељског старања, 34 појединачна случаја или 21% су дјеца која су смјештена у Дом због насиља, 6% или 10 појединачних случајева су дјеца са сметњама у развоју, док је 3% или 5 појединачних случајева су дјеца са друштвено неприхватљивим понашањем.

На наведено питање од укупног броја запримљених попуњених упитника за 14 појединачних случајева или 9% органи старатељства нису доставили одговор који је разлог смјештаја дјеце у Дом.

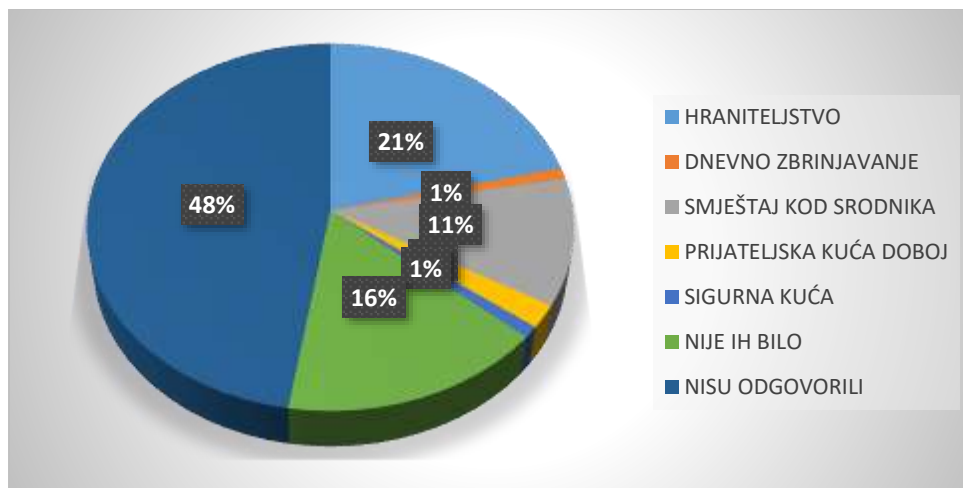
Алтернативни облици збрињавања

На питање о алтернативним облицима збрињавања дјеце, подаци из достављених упитника показују да је у 21% случајева алтернативни облик збрињавања било хранитељство, у 11% одговора то је био смјештај код сродника, 1% случајева алтернативни облик збрињавања је био у облику дневног збирњавања, смјештај у Пријатељској кући (Добој), као и у Сигурној кући.

Из запримљених одговора у 16% случајева орган старатељства се изјаснио да алтернативних облика збрињавања није ни било, док у 48% случајева органи старатељства на наведено питање нису доставили одговор.

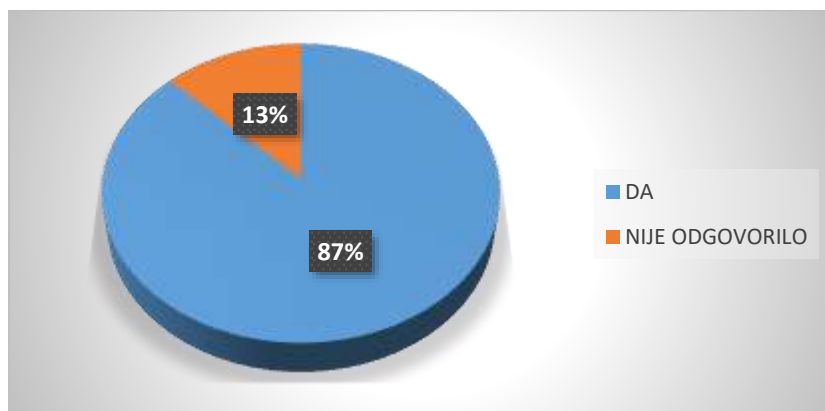
У наведеном питању тражено је да се органи старатељства додатно изјасне да уколико није било алтернативних облика збрињавања да исти наведу разлог због чега и их није било. Органи старатељства у више од 50% достављених упитника нису доставили одговор на наведено питање, док су остали одговори у већини случајева били:

- недостатак хранитељских породица, односно специјализованих хранитељских породица,
- због сложеног здравственог стања дјетета које изискује већу бригу није било адекватног одговора ни у једном облику алтернативне бриге,
- смјештај дјеце у породицу сродника није био могућ, док смјештај у хранитељску породицу као облик збрињавања не би адекватно одговорио израженим потребама малолетне дјеце, јер се радило о више браће и сестара, те су били против раздвајања дјеце,
- због хитности издвајања дјетета из породице.

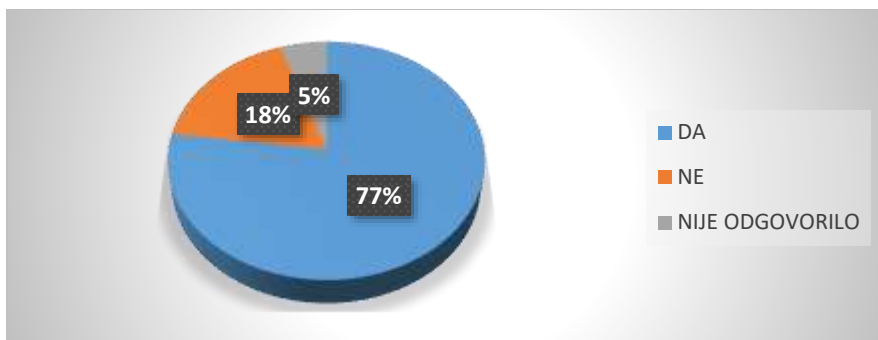
Рјешење о смјештају дјетета у Дом

На питање „Да ли је донесено рјешење о смјештају дјетета у установу“, из достављених података произилази да су органи старатељства у 87% појединачних случајева донијели рјешење о смјештају у установу док у 13% појединачних случајева органи старатељства нису доставили одговор на ово питање.

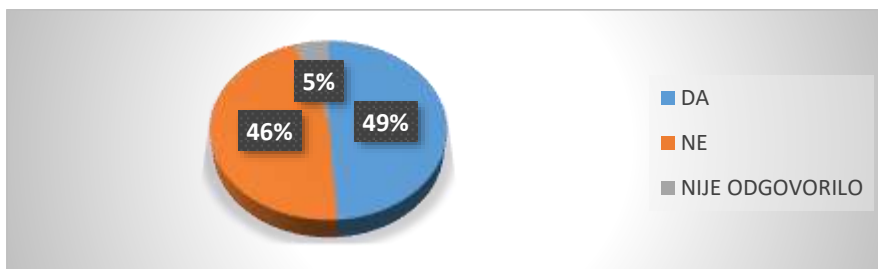
Рјешење о смјештају дјетета и његов најбољи интерес

Органи старатељства су у достављеним подацима навели да је у 77% појединачних случајева у рјешењу наведено због чега је смјештај дјетета у установу у најбољем интересу дјетета, док 18% појединачних случајева у рјешењу то нису навели, а за 5% појединачних случајева нису доставили одговор на наведено питање.

Период на који се рјешење доноси

Из достављених података произилази да су органи старатељства при доношењу рјешења о смјештају дјетета у Дом у 49% случајева у истом навеле да је смјештај привремен и на који период, док у 46% појединачних случајева органи старатељства у рјешењу нису навели да ли је смјештај у установу привремен. За 5% појединачних случајева дјеце која су смјештена у Дом, органи старатељства које су доставили попуњен упитник нису одговорили на ово питање.

Из података произилази да је то:

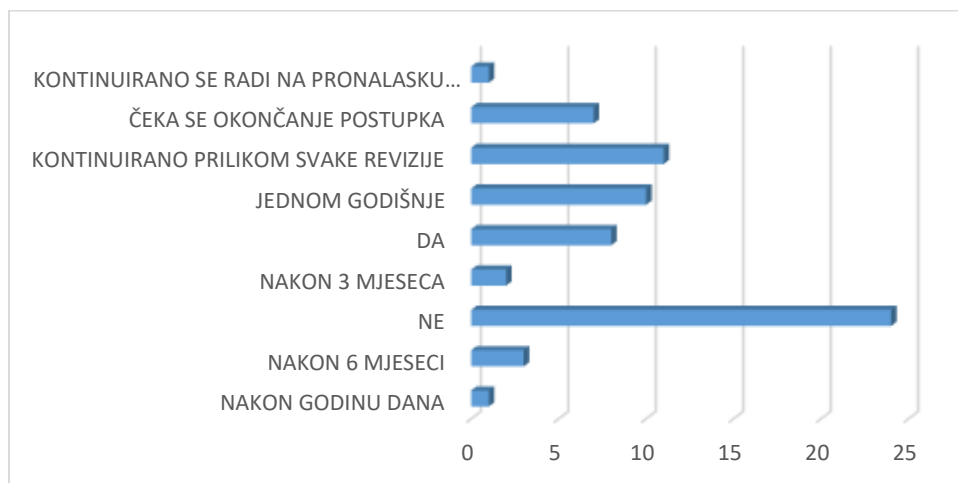
- док за то постоји потреба - 44% појединачних случајева,
- док постоје услови за остваривање права - 27%,
- до побољшања услова у властитој породици - 8%,
- на период од три мјесеца - 8%,
- до стварања услова за повратак у породицу проналаском хранитељских или сродничких породица - 8%,
- до настанка околности за прекид смјештаја - 3%,
- до пунољетства - 2%.

Преиспитивање одлуке о институционалном збрињавању дјетета

На питање „Да ли се и након ког периода преиспитивала потреба за старатељском заштитом штићеника, односно институционалним збрињавањем дјетета“, органи старатељства који су доставили попуњене упитнике су одговорили на следећи начин:

- не - 36%
- континуирано приликом сваке ревизије - 16%
- једном годишње - 15%

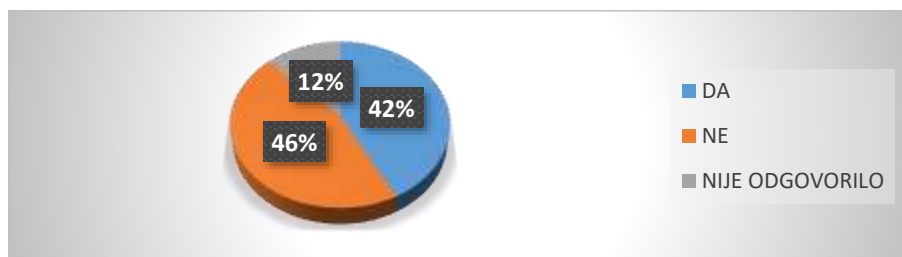
- да - 12%
- чека се окончање поступка - 10%
- након 6 мјесеци - 4%
- након 3 мјесеца - 3%
- након годину дана - 2%
- континуирано се ради на проналаску хранитељске породице - 2%

На наведено питање органи старатељства нису доставили одговор за 20 појединачних случајева дјеце која бораве у Дому.

Право дјетета на мишљење и учешће у поступку

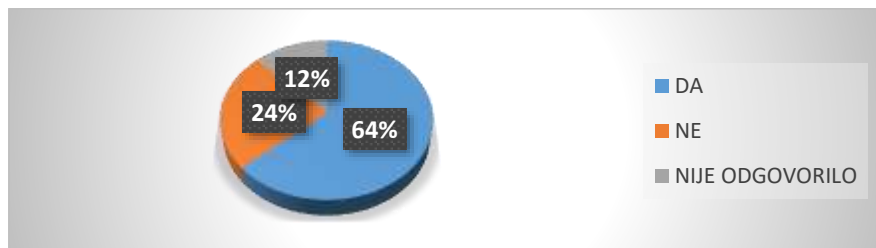
На питање да ли је дијете изразило своје мишљење и учествовало у истом поступку из достављених одговора произилази да 42% појединачних случајева у поступку доношења рјешења о смјештају дјетета органа старатељства дијете је изразило своје мишљење и учествовало у истом поступку, док 46% дјеце није изразило мишљење и учествовало у истом, а за 12% појединачних случајева установе нису доставиле одговор на наведено питање.

Из одговора органа старатељства који су доставили податке да дјеца нису изразила мишљење и учествовала у поступку доношења рјешења наводи се да у 12% случајева дјеца нису учествовала због година старости док за 88% појединачних случајева органи старатељства нису доставили одговор због чега дјеца нису учествовала у поступку доношења рјешења.

Регулисање контакта дјетета са родитељима/сродницима

У 64% појединачних случајева дјеце која су смјештена у Дом, органи старатељства су уредили контакт дјетета са породицом или сродницима. У 24% појединачних случајева такво рјешење није донесено док 12% органа старатељства није одговорило на наведено питање.

Из одговора органа старатељства који су уредили контакт дјетета са породицом или сродницима само је неколицина органа прецизирала и са ким, односно да је у 3% укупних случајева уређен контакт са породицом, у 4% појединачних случајева контакт је уређен са сродницима, док у 93% случајева органи нису прецизирали да ли је контакт уређен са породицом или сродницима.

Мјере органа старатељства према родитељима

На питање "Да ли сте, за вријеме док је дијете смјештено у установу, и које мјере предузимали према родитељима (стручни рад са родитељима, постинституционални третман, тражење сродника и сл.) у циљу стварања услова за што ранији повратак дјетета у породицу", органи старатељства који су доставили попуњене упитник су дали следеће одговоре:

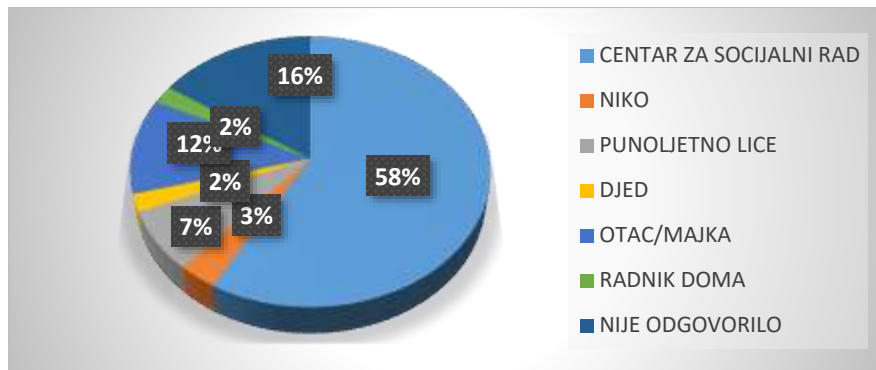
- дијете нема родитеље нити сроднике који би преузели бригу о дјетету,
- савјетодавни рад са родитељима, теренске посјете, упућивање у центар за ментално здравље, тражење сродника,
- у појединим случајевима један од родитеља је смјештен у установу, или непознат, док други одбија сваки вид сарадње,
- оба родитеља одбијају сарадњу,
- родитељ је у тешком здравственом стању, нема сродника који би прихватили дијете, други родитељ није у могућности да адекватно одговори потребама дјетета и да брине о њему,
- не постоји могућност повратка у биолошку породицу јер је родитељима одузето родитељско право,
- родитељ је изричит да се дијете да на усвајање и не жели да преузме бригу о дјетету.

За 12 појединачних случајева дјеце која бораве у Дому, органи старатељства нису доставили одговор на наведено питање.

Старалац дјетета

Из запримиљених података у упитницима, органи старатељства су се изјаснили да је у 58% појединачних случајева за дијете које борави у Дому постављен старалац из надлежног

центра за социјални рад, 12% случајева стараоци су отац/мајка, 7% случајева старалац дјетета је пунољетно лице, у 3% случајева старалац није нико, у 2% случајева су то сродник или радник дома. На наведено питање за 16% случајева органи старатељства нису доставили одговор.

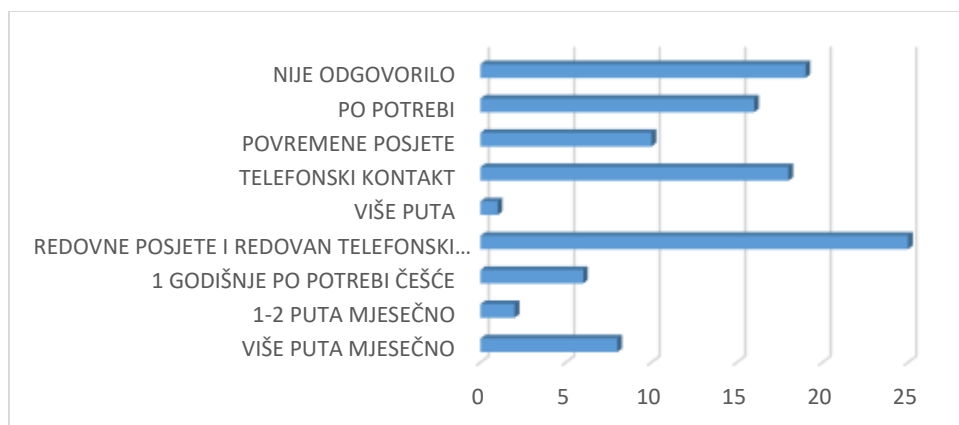
На питање: „На који начин се стараоц или друго стручно лице које врши послове старатељства стара о личности дјетета, а нарочито о његовом здрављу, васпитању и образовању, као и о свему другом што је од значаја за личност дјетета“, органи старатељства који су доставили попуњен упитник су одговорили на следећи начин:

- старалац обавља све оне радње које установа не врши у оквиру своје редовне надлежности,
- сачињавање редовних годишњих извјештаја, сарадња стручних радника центра и Дома у циљу израде плана рада са дјететом,
- у договору са особљем установе а уз партиципацију дјетета старалац се укључује у сва битна питања за дјецу те о њима и одлучује уз уважавање мишљења дјетета,
- редовни контакт са штићеником, информише се о свим потребама посредује у одржавању личних односа са ближим сродницима,
- о потребама дјетета стара се установа у којој је дијете смјештено,
- предузимање активности у циљу заштите имовине штићеника.

Из достављених одговора за 22 појединачна случаја дјеце која бораве у Дому, установе нису доставиле одговор на наведено питање.

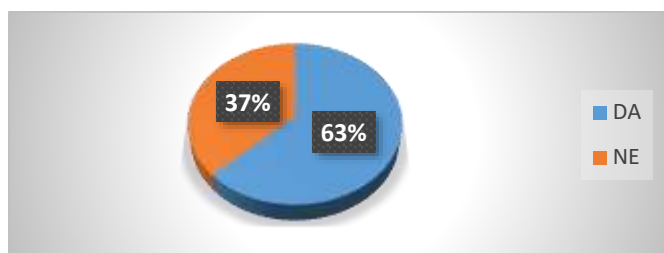
На питање „Да ли сте и колико често у контакту са сваким појединачно дјететом из ваше општине, а које борави у Дому“, органи старатељства су доставили следеће податке:

- редовне посјете и редовни телефонски контакт - 24%
- није одговорило - 18%
- телефонски контакт - 17%
- по потреби - 15%
- повремене посјете - 9%
- једном годишње, по потреби чешће - 6%

Хранитељство

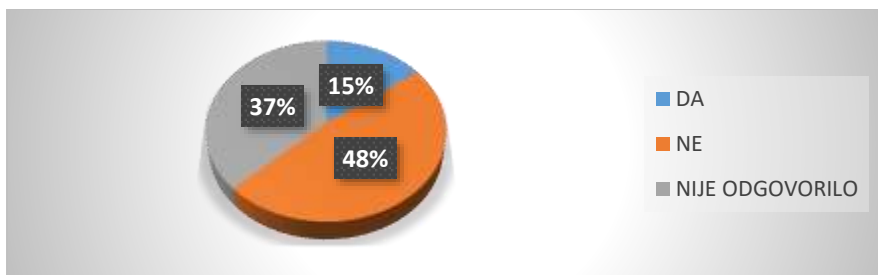
На питање о броју хранитељских породица из података достављених у попуњеним упитницима произилази да у 63% градова/општина чији су органи старатељства доставили попуњен упитник имају хранитељске породице док у 37% општина хранитељских породица нема.

Према броју хранитељских породица подаци добијени у упитницима изгледају овако:

Табеларни приказ-број хранитељских породица према град/општина:

Бања Лука	40 хранитељских породица
Приједор	30 хранитељских породица
Бијељина	9 хранитељских породица
Добој	7 хранитељских породица
Теслић	7 хранитељских породица
Лакташи	4 хранитељске породице
Рудо	4 хранитељске породице
Требиње	3 хранитељске породице
Градишка	3 хранитељске породице
Прњавор	2 хранитељске породице
Шипово	2 хранитељске породице
Мркоњић Град	2 хранитељске породице
Нови град	2 хранитељска породица
Кнежево	1 хранитељска породица
Србац	1 хранитељска породица
Гацко	1 хранитељска породица

Када је ријеч о броју специјализованих хранитеља/хранитељских породица из достављених упитника произилази да у Бањалуци има 6 таквих породица, Добој, Бијељина и Градишка броје по 2 специјализоване хранитељске породице.

Упитником смо оставили могућност да органи старатељства дају одређене приједлоге, примједбе или сугестије везано за наведену тему, а исти су између осталог указали на сљедеће:

- потребна стална промоција хранитељства, те су указали на недовољну накнаду за хранитељство,
- те да је неопходно користити разне методе и технике у раду са породицом/сродницима, покушавати исте оснажити и створити услове за повратак дјетета у породицу.

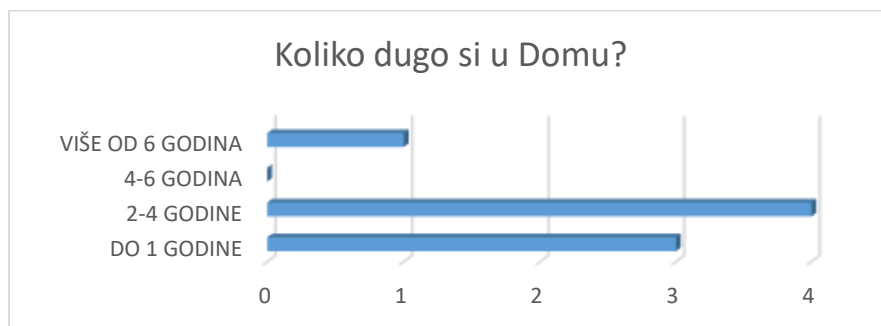
III д. АНАЛИЗА ПОДАТАКА ДОБИЈЕНИХ ИЗ АНКЕТЕ ПОПУЊЕНЕ ОД СТРАНЕ ШТИЋЕНИКА ЈУ ДОМ ЗА ДЈЕЦУ И ОМЛАДИНУ БЕЗ РОДИТЕЉСКОГ СТАРАЊА „РАДА ВРАЊЕШЕВИЋ“ У БАЊОЈ ЛУЦИ

Институција Омбудсмана за дјецу је у складу са Етичким кодексом истраживања са дјецом и о дјечи у Босни и Херцеговини, тражила сагласност од ЈУ Дом за дјецу и омладину без родитељског старања „Рада Врањешевећ“ Бања Лука за спровођење анкете са штићеницима у Дому. Анкета је била намијењена за дјецу узраста од 15-18 година која су смјештена у Дому. С обзиром да је прошло два мјесеца од када је Институција упутила допис за сагласност, Дом је успио да добије сагласност староца за 9 дјеце. Омбудсман за дјецу је у претходно договореном термину, самостално обавио разговор са дјецом и понудио им да ураде анкету. Једно дијете за које је била прибављена сагласност није присуствовало и урадило анкету због радног ангажмана.

Дјеца за коју је била дата сагласност од стране њихових староца, су добила упустава о самој анкети, анонимности и да ће се подаци користити само за истраживање које проводи Институција, те се у друге свхе неће користити.

Анкета је била анонимна, садржавала је 10 питања затвореног типа тј. питања гдје су им понуђени одговори и једно питање отвореног типа.

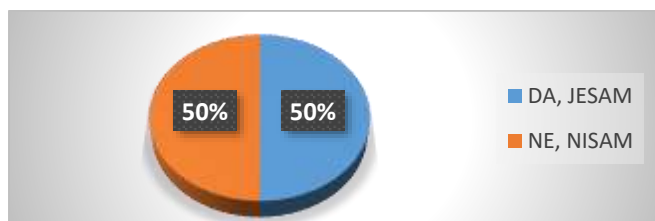
Анкету је испунило 8 штићеника Дома, од тога 6 штићеника је било узраста 17 година док су 2 штићеника била узраста од 16 година, а према полу у питању су 4 штићеника и 4 штићенице.

На питање „Колико дуго си у Дому?“ 3 штићеника су до 1 године, 4 штићеника ту бораве између 2-4 године, док је 1 штићеник Дома више од 6 година.

На постављено питање „Да ли си био/била у неком другом облику смјештаја“, 6 штићеника се изјаснило да јесте и то 2 штићеника су била у СОС село дјечији дом, 1 штићеник је био у хранитељској породици, 1 штићеник је прије смјештаја у Дому боравио у Прихватној станици, 1 дијете је било смјештено у Дому, па смјештено код родитеља и поново враћено у Дом и 1 дијете се није изјаснило који облик смјештаја је био, док се 2 штићеника изјаснила да нису имали неки други облик смјештаја прије смјештаја у Дом.

3. Да ли те је питано и да ли си изразио/ла мишљење - учествовао у поступку у ком облику смјештаја да будеш збринут/а?

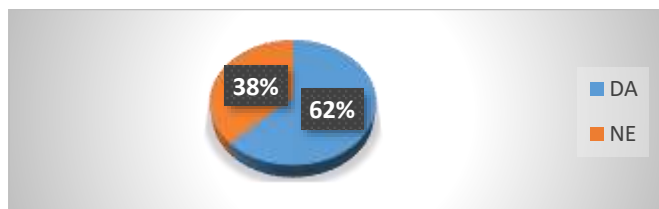

На наведено питање пола дјеце се изјаснило да је у поступку у ком облику смјештаја да буде збринут/а је изразило своје мишљење, док пола дјеце у наведеном поступку нико није ни питао да изразе своје мишљење.

4. Да ли имаш контакт/комуникацију са стараоцем?

На питање о контакту/комуникацији са стараоцем сва дјеца из фокус групе су одговорили потврдно да имају контакт/комуникацију са стараоцем.

5. Да ли остварујеш контакт са родитељем/сродником?

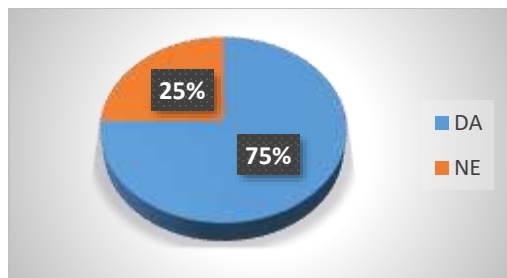

Више од половине испитаника навело је да остварује контакт са родитељем/сродником.

6. Да ли идеш редовно на наставу/школу?

На питање о редовном похађању наставе/школе сви штићеници су одговорили потврдно.

7. Да ли си укључен/а на неке ваннаставне активности?

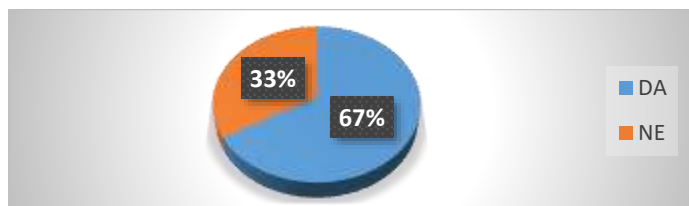
75% штићеника има неке ваннаставне активности, док 25% штићеника не учествује ни у каквим ваннаставним активностима.

8. Како би описао/ла однос са матичним васпитачем

На питање о односу са матичним васпитачем 5 дјеце је тај однос оцјенило као добар, док је 3 дјеце оцјенило као средње добар, нико од дјеце није се изјаснио да има лош однос са матичним васпитачем.

9. На питање о томе ли је неко од штићеника имао неку непријатну ситуацију и коме су се повјерили у највећем броју одговора наводи се да је то био матични васпитач, затим слиједе: васпитач, неко од запослених у стручној служби, те старалац или неко од вршњака или другова. Овде напомињемо да су поједина дјеца заокруживала и више понуђених одговора.

10. Да ли је нешто учињено поводом твоје пријаве?

67% одговора је било потврдно да је нешто учињено поводом те пријаве док је 33% одговора било да ништа није учињено поводом њихове пријаве.

На крају анкете оставили смо дјеци могућност да уколико желе нешто да нам напишу што мисле да је важно а тиче се боравка у дјечијем дому, а о истом су дјеца рекла следеће:

- мислим да се права дјетета требају једнако поштовати за свако дијете из Дома, и да увијек треба попричати са својим матичним васпитачем или стараоцем око неког проблема,

- боравак у Дому је веома добар, само што имам примједбу на рад појединих васпитача који нису толико посвећени дјечи у свом раду,
- неки од васпитача немају једнак приступ према свој дјеци, понекад су неправедни и превише строги,
- не уважавају сви васпитачи приједлоге и мишљења дјеце, а дио испитаника сматра да су правила у Дому у погледу дисциплине превише строга.

IV Округли сто „Заштита права дјетета у алтернативној бризи“

У организацији Омбудсмана за дјецу Републике Српске дана 07.10.2022. године у Бањој Луци, и 03.11.2022. године у Бијељини, одржан је Округли сто на тему „Заштита права дјетета у алтернативној бризи“, који је имао за циљ презентацију резултата истраживања „Посебног извјештаја о праву дјетета које се налази у стању социјалне потребе на смјештају у установу“, као и дискусију са представницима релевантних институција, стручњака из ове области и субјеката заштите права дјеце.

Скупу су присуствовали представници министарства здравља и социјалне заштите, министарства породице, омладине и спорта, министарства унутрашњих послова, центара за социјални рад, Дјечијег дома „Рада Врањешевећ“ Бања Лука, центра за за ментално здравље, градских управа, дома здравља, Актива основних школа регије Бијељина, Друштва психолога РС, цивилног сектора, те хранитељка дјетета са сметњама у развоју.

Након презентације резултата истраживања раћеног у склопу Посебног извјештаја од стране представника Институције Омбудсмана за дјецу из Бања Луке, учесници округлог стола су у дискусији износили искуства у личном раду и раду својих институција и организација, када су у питању права дјетета у алтернативној бризи. Неки од закључака били су сљедећи:

- јединствен је закључак да је хранитељство, као облик алтернативног збрињавања, у најбољем интересу дјеце, али је евидентан недостатак хранитељских породица, те да је неопходна континуирана промоција хранитељства у установама и локалним заједницама путем медија, али и пригодних скупова на којима би се давало на значају актуелним хранитељским породицама;

- сугестија је да се размисли да се на нивоу Републике Српске формира Центар за хранитељство, гдје би се од стране стручњака вршила едукација будућих хранитеља, као и сензибилизација запослених чиме би се унапређивао овај облик збрињавања дјеце (аналогно искуствима Републике Србије);

- ЈУ Дом за дјецу и омладину без родитељског старања „Рада Врањешевећ“ Бања Лука има попуњене капацитете, те имају већу стопу дјеце са неприхватљивим понашањем која се смјештају у установу, а све већи број дјеце је са специфичним потребама које захтјевају посебан медицински и институционални третман на чије потребе Дом није у могућности да адекватно одговори;

- Дом је с обзиром на повећан број дјеце и мањи број радника, у међувремену запослио одређен број радника у васпитно - образовном раду, а дошло је и до промјене руководства, као и одређених промјена у организационо - техничком смислу. Такође, донесени су и бројни акти и дефинисане одређене процедуре поступања у циљу унапређења права и положаја дјеце смјештене у ову установу, али и у циљу веће и ефикасније заштите дјеце од свих облика насиља;

- истраживање Институције је указало на проблем нередовног контакта органа старатељства са дјецом у институционалном смјештају, па је један од закључака да органи старатељства морају учинити значајније напоре да се превазиђе тај недостатак;

- указано је на неопходност да у поступку доношења рјешења и одлуке о алтернативном збрињавању Центри за социјални рад морају да имају у виду најбољи интерес дјетета, чују његово мишљење, као и да се у рјешењу образложи због чега је одабрани облик алтернативног збрињавања у најбољем интересу тог дјетета;

Округли сто је пропраћен од стране медијских кућа и то: РТРС, СРНА, АТВ, РТВ БН, Арена ТВ, БХТВ, РТВ ХИТ, као и други електронски медији.

V СУМИРАЊЕ РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

Збрињавање дјеце без родитељског старања је врло захтјевна обавеза државе и поред јасно дефинисаних и постављених нормативних оквира и дефинисаних процедура, избора облика алтернативне бриге о дјечи, захтијева и стални и континуирани надзор над бригом о дјечи и онда када је дјечи обезбијеђена одговарајућа алтернативна брига.

Ово је четврти посебан извјештај Омбудсмана за дјецу којим се указује на важност системских мјера и активности у заштити права и интереса дјеце која се налазе у стању социјалне потребе на смјештај у установу, и неопходност континуиране сарадње свих субјеката заштите, како би се за ову категорију дјеце, у складу са чланом 20. Конвенције обезбједила посебна заштита.

ЈУ Дом за дјецу и омладину без родитељског старања „Рада Врањешевих“ Бања Лука једини је овакав организован облик социјалне заштите у Републици Српској.

Пракса нажалост потврђује да до повреде права дјеце која су у стању социјалне потребе на смјештај у установу, дјеце без родитељског старања, долази по различитим основама, а ми ћемо их презентовати према областима које су тражене упитницима, односно подацима које смо добили истраживањем.

Према подацима које смо добили не постоји јединствена база података за праћење дјеце без родитељског старања која би, поред поузданих **података о броју дјеце без родитељског старања**, била основа и за евидентирање и праћење дјеце по одређеним облицима збрињавања и промјене њиховог статуса.

Из података који указују **због чега је дијете смјештено у установу** можемо закључити да најзаступљенију групу дјеце без родитељског старања чине дјеца чији је раст и развој ометен породичним приликама, што може бити повезано са социо-економским факторима па је неопходно на вријеме сагледати боље начине подршке родитељима и породицама под ризиком. Одрастање дјетета изван породице, може оставити посљедице на његов раст и развој те је правовремена реакција од суштинског значаја.

Да би се дјетету без родитељског старања осигурало најбоље окружење за развој, неопходно му је обезбиједити подршку која ће бити усмјерена на пружање сталног и стабилног породичног старања. Ово подразумева обезбјеђење ресурса за очување породице, уједињење породице, хранитељство, усвојење или друге облике породичног старања²⁸. Смјернице УН-а за алтернативну бригу о дјечи наглашавају да сиромаштво не би требало бити разлог за смјештај дјетета у алтернативну бригу и да је потребно подузети све могуће мјере, укључујући различите облике социјалне заштите, да се то спријечи.

Што се тиче **старосне доби дјеце** која су смјештена у Дом, према Закону о социјалној заштити дјеца до треће године старости привремено могу бити збринута у установу социјалне заштите само уз стручно мишљење Министарства здравља и социјалне заштите²⁹, а према добијеним подацима је у Дом смјештено 12 дјеце наведеног узраста. Највише дјеце

²⁸ Смјернице за процјену и утврђивање НИД, стр 64.

²⁹ Закон о социјалној заштити, члан 40. став 2.

смјештене у Дом је узраста преко 7 година и тај број се повећава како узраст дјеце расте и достиже максимум код дјеце која су узраста од 15-18 година живота. Имајући у виду да је Породичним законом³⁰ потпуно усвојење могуће до 5 године живота, а да је навише дјеце смјештено у Дом узраста преко 7 година потребно је да се законске регулативе у дијелу усвојења измјене, како би се осигурало и да дјеца старија од 5 година могу бити потпуно усвојена.

Када је у питању **временски период који дјеца проведу у Дому**, најмање дјеце у Дому борави до годину дана, а највише дјеце од 1 до 3 године. Више од три године у Дому борави 35 дјеце, што је свакако забрињавајући податак. Разлози због којих су дјеца годинама збринута у Дом могу бити бројни. Међутим, битно је да ти разлози не долазе од неадекватног индивидуалног плана бриге. Зато је доношење и ревидирање истог јако битно, а исти мора да дефинише јасне циљеве које треба остварити збрињавањем дјеце у установи, али и временске оквири у којима се морају предузети одређене мјере и активности. При томе је посебно важно пратити реализацију истог, али и стално радити на оснаживању породице, односно повратку дјетета у биолошку, сродничку или хранитељску породицу.

Иако орган старатељства има обавазу да проводи **активности са циљем повратка дјетета у биолошку породицу** (укључујући савјетовање, пружање финансијске и материјалне помоћи, успостављање и одржавање контаката између родитеља и дјетета које има алтернативну бригу), добијени резултати истраживања упућују на закључак да осим што се не примјењују у довољној мјери, наведене активности немају значајног утицаја или резултата на повратак дјетета у његову биолошку породицу, због чега се дешава да дијете када једном уђе у систем алтернативног збрињавања у њему остаје веома дуго.

Омбудсман за децу је 2019. године радио посебан извјештај **Дјеца у хранитељству у Републици Српској** - Свако дијете треба породици³¹. Међутим из добијених података у овом извјештају јасно је да број хранитељских породица није довољан, чак је и смањен. Према подацима из 2019. године произилази да је у центрима за социјални рад и службама социјалне заштите у Републици Српској било евидентирано 250 хранитељских породица, међутим према подацима до којих смо дошли овим извјештајем број евидентираних хранитељских породица је 118. С обзиром на све добробити које пружа хранитељство, свакако је овај податак забрињавајући и представља област на којој се мора радити. Поред недовољног броја хранитељских породица, хранитељство се као ресурс недовољно користи од стране органа старатељства, те га је неопходно јачати. Оно што је такође забрињавајуће је свакако јако мали број специјализованих хранитеља/хранитељских породица.

Према подацима из достављених одговора, 16% органа старатељства се изјаснило да **алтернативних облика збрињавања** није ни било, док у 48% случајева органи старатељства на наведено питање нису доставили одговор. Управо подаци добијени истраживањем указују да принцип најбољег интереса дјетета није адекватно примијењен у ситуацијама када су дјеца лишена породичног окружења, јер најбољи интерес дјетета

³⁰ Породични закон, члан 157.

³¹ Посебан извјештај, број: 1192 -2 -И/19

није примарно разматран код избора облика алтернативне бриге и регулисања смјештаја дјеце у различитим облицима алтернативне бриге³².

Ситуације да дијете за врло кратко вријеме промијени и неколико облика алтернативне бриге, нажалост, присутне су. То додатно потврђује да изостаје адекватна процјена дјететових потреба, а последице таквих одлука носе управо дјеца. Честе промјене окружења штетне су по развој дјетета и његову способност изградње блиских односа са другим људима, због чега их треба избјежавати, а истовремено, у таквим ситуацијама изостају потребне припреме дјетета за промјену смјештаја који се дешава.

Из напријед наведеног не можемо рећи да се збрињавање дјеце без родитељског старања проводи према индивидуалним потребама дјетета и његовим најбољим интересима већ се одаје утисак да је то више према расположивим капацитетима и могућностима смјештаја у установу.

Према наведеном закључујемо да алтернативне породичне и опције које се нуде пред органима старатељства, за дјецу која су из неког разлога лишена породичног окружења не чине се адекватне, с обзиром да је велики број дјеце смјештен у Дому. Капацитети у Дому су скоро попуњени, а напори да се иста дјеца опет споје са својом биолошком породицом чине се недовољни, ради чега дјеца углавном остану смјештена у установу до своје 18-те године. Зато је неопходна адекватна процјена дјететових потреба, доношење индивидуалног плана бриге са назначеним периодом на који се доноси, те његово ревидирање и континуиран контакт са дјететом од стране родитеља/старатеља, те с друге стране рад с породицом, уколико је то могуће, како би се дијете што прије вратило у породично окружење.

Смјештај у установу³³ подразумијева збрињавање у установу социјалне заштите и у другу установу која се налази ван система социјалне заштите, а примјерена је и испуњава услове за збрињавање корисника социјалне заштите, а остварује се избором и упућивањем корисника у одговарајућу установу у којој се обезбјеђује становање, исхрана, одијевање, њега, помоћ, брига, васпитање и образовање, оспособљавање за привређивање, радне, културно-забавне, рекреативно-реhabилитационе активности, здравствена заштита и друге услуге. Смјештај у установу врши се на основу рјешења надлежног Центра и уговора о смјештају, а рјешење се доноси на основу спроведеног поступка, укупне процјене услова живота и стања корисника и његовог окружења, сагледавања могућности других облика збрињавања и мишљења да је збрињавање у установу најцјелисходнији облик заштите. Уговор о смјештају закључују установа за смјештај и надлежни Центар.

Такође, Центар има могућност да може смјестити лице у установу³⁴ која се налази и ван територије Републике, ако у Републици не постоји установа која пружа потребну услугу, ако су у установама у Републици попуњени смјештајни капацитети, или ако је то у најбољем

³² Смјернице, тачка 56: Одлучивање о алтернативном збрињавању у најбољем интересу дјетета треба се одвијати у оквиру правосудног, управног или другог прихваћеног поступка, уз законске заштитне механизме, укључујући према потреби правно заступање дјетета у свим правним поступцима. Одлука треба бити заснована на ригорозној процјени, планирању и анализи, кроз утврђене структуре и механизме, и требају га провести појединачно за сваки случај стручњаци одговарајућих квалификација окупљени у мултидисциплинарном тиму кад год је то могуће.

³³ Закон о социјалној заштити, члан 38.

³⁴ Закон о социјалној заштити, члан 38а.

интересу лица које се смјешта, с тим да прије смјештања треба прибавити сагласност надлежног Министарства.

У ранијим извјештајима Институција је указивала да је неопходно да буде донесено **рјешење о смјештају дјетета у установу**. Рјешење којим се дијете издваја из породице и збрињава у установу треба да садржи образложење из којег је видљиво да је смјештај у установу у дјететовом најбољем интересу, да су исцрпљене све друге могућности збрињавања дјетета, да се утврде и образложе стварни разлози за смјештај, да се назначи период на који се дијете смјешта у установу, да се уреди контакт са породицом, одреди старатељ дјетета у поступку, законски заступник дјетета, као и могућност жалбе на рјешење.

Према добијеним подацима 87% органа старатељства је и донијело исто. Међутим, из појединачних предмета³⁵ у којима је Институција поступала, рјешења о смјештају дјеце у Дом су донесена али та рјешења нису имала неопходан садржај на који је институција Омбудсмана за дјецу већ раније указивала.

Такође, из достављених одговора произилази да је у само 42% појединачних случајева у поступку доношења рјешења о смјештају дјетета органа старатељства дијете изразило своје мишљење и учествовало у истом поступку. Дијете има **право на партиципацију** и то право му треба бити загарантовано.

Иако би издвајање дјеце из породице требало сматрати крајњом мјером³⁶ и треба бити, када год је то могуће, привремено и трајати најкраће могуће вријеме, само се у неким органима старатељства одређује **на који период ће дијете бити смјештено у установу**.

Једна од препорука и Комитета УН-а за права дјетета, када су у питању дјеца лишена породичног окружења, је да држава осигура периодично преиспитивање смјештаја дјеце у установе и хранитељске породице и обезбиједи доступне канале за пријављивање, праћење и рјешавање непримјереног третирања дјеце³⁷.

Нажалост, добијени резултати указују на то да је и **преиспитивање потребе за институционалним збрињавањем**, односно старатељском заштитом дјеце, практично ријетко.

Остваривање **права дјетета на контакте** и дружења са родитељима/стараоцима је право дјетета и јасно је уређено законом, али нажалост у много случајева ово право није уређено. При том, уређење контакта рјешава се одвојено од рјешења за смјештај дјетета у Дом, што доводи у питање остваривање овог права, али и захтјева додатно вријеме за његово уређење, а све то на штету дјетета.

Поред чињенице да у 24% појединачних случајева рјешење о уређењу контакта није донесено од стране органа старатељства, а да у 12% појединачних случајева органи старатељства нису ни одговорили на наведено питање, посебан проблем су и оне ситуације

³⁵ Предмет број: 1038-61-8-ПЖ/21

³⁶ Смјернице, тачка 13.

³⁷ ЦРЦ/Ц/БИХ/ЦО/5-6, члан 30. тачка ц

када се контакт остварује уз сагласност центра за социјални рад. Центар за социјални рад нема надлежност давати сагласност, већ има обавезу одлучити о захтјеву; процјенити и утврдити да ли је за дијете најбоље да остварује контакт и на који начин или постоје разлози који се морају образложити зашто остваривање контакта није у најбољем интересу дјетета.

Потребно је подстицати и олакшавати контакте дјетета са његовом породицом, као и са осталим особама које су дјетету блиске, у складу са заштитом дјетета и његових најбољих интереса. Дијете треба имати приступ информацијама о стању чланова његове породице уколико и не остварује контакт с њима. С обзиром да би смјештање у било који облик алтернативне бриге обично требала бити привремена мјера, очување породичних односа кључно је за осигуравање успјешног враћања дјетета породици.

Иако је законом прописано³⁸ да ће се под **старатељство** ставити малољетно лице лишено породичног окружења, односно лице чији родитељи нису у могућности да се редовно старају о њему, у одређеном броју случајева према добијеним подацима органи старатељства наводе да нису поставили стараоца дјетету које је смјештено у Дом. Поједини сматрају да то није неопходно будући да се установа у коју је дијете смјештено стара о дјететовим потребама, док њих 16% није одговорило на наведено питање.

При постављању стараоца, орган старатељства узмеће у обзир и жеље штићеника ако је овај у стању да их изрази, као и жеље блиских сродника штићеника. Изузетно, када орган старатељства оцијени да је то неопходно, и без његовог претходног пристанка, за стараоца ће бити постављен у правилу најближи крвни сродник у правој линији или побочној линији, који иначе испуњава и све друге потребне услове за вршење дужности стараоца.³⁹

Старалац малољетног штићеника дужан је да се као родитељ стара о његовој личности, а нарочито о здрављу, васпитању, образовању и оспособљавању за самосталан живот и рад.⁴⁰

Орган старатељства, рјешењем којим поставља стараоца, одређује његове дужности и обим њихових овлашћења.⁴¹

Обавезе стараоца, односно мјере које старалац предузима у оквиру своје бриге о штићенику, првенствено се односе на старање о личности штићеника, али и његовим заступањем, као и старањем о имовини штићеника. Старалац је дужан да се савјесно стара о личности, правима, обавезама и интересима штићеника и управљању његовом имовином.⁴² Овако одређен појам старатељства у ширем смислу подразумијева правно заступање и предузимање различитих активности за заштиту права лица које је под старатељством у складу са његовим интересима.

Лицу под старатељством које је смјештено у образовно-васпитну, социјалну или другу сличну установу, орган старатељства поставља стараоца за вршење оних послова

³⁸ Породични закон, члан 201.

³⁹ Породични закон, члан 179.

⁴⁰ Породични закон, члан 202.

⁴¹ Породични закон, члан 184.

⁴² Породични закон, члан 186.

старатељства које та установа не врши у оквирима своје редовне дјелатности.⁴³Васпитно-образовна установа или здравствена организација или друга установа у коју је привремено смјештен малољетни штићеник, а посебно лице којем је малољетник повјерен на чување и васпитање, дужни су обавјештавати стараоца и орган старатељства о свим важним промјенама у погледу живота, здравља, васпитања и образовања штићеника.

Такође, старалац је дужан да о свом раду редовно извјештава надлежни центар за социјални рад. Овај извјештај подноси се сваке године као и када то затражи орган старатељства. У случају непосредног старатељства извјештај подноси радник органа старатељства или друго лице које у име органа старатељства врши послове старатељства. Из извјештаја се мора видјети како се старалац стара о личности штићеника, његовом здрављу, васпитању и образовању, као и о свему другом што је значајно за личност штићеника. С друге стране, орган старатељства дужан је да савјесно размотри извјештај стараоца и да по потреби предузме одговарајуће мјере да се заштите интереси штићеника.⁴⁴

Како би била остварена сврха старатељства неопходно је и пожељно да стараоци имају редовне и континуиране **контакте са штићеницима**. Добијени подаци указују да се редовне посјете и телефонски контакти реализују у само 24% случајева, док се у осталим случајевима вршење старатељства углавном своди на извјештаје о дјечи које им Дом упућује. Штићеници Дома у разговору истичу да се осјећају „напуштено“ јер имају осјећај да нико не брине о њима и да би вољели да имају много више контакта са својим стараоцима, посебно уколико долазе из удаљенијих мјеста.

Иако је закон јасно дефинисао улогу и циљеве старатељства, уз обавезу вршења надзора над старатељима, на основу претходно наведеног можемо закључити да у већем броју случајева постављање стараоца се врши само ради задовољавања одређене законске форме, те да као такво није у интересу дјетета. У пракси то између осталог значи, да орган старатељства када једном донесе рјешење о смјештају дјетета у установу има обавезу да настави да и даље брине о дјетету. Без обзира што је институционално збринута, дијете треба да има стараоца, а стараоц за њега треба да представља особу од повјерења са којим ће се имати могућност да се договара око предузимања одређених активности и доношења одлука које се тичу штићеника, али и са којим ће моћи да оствари контакт када за то осјети потребу и повјери му се у случају када има некакав проблем.

Конвенција о правима дјетета (члан 12.) и Породични закон (члан 81.) јасно уређују **право дјетета на изражавање мишљења и учешће у свим поступцима који се њега тичу**. Из добијених података произилази да дјеца у 12% случајева нису изразила мишљење и учествовала у поступку доношења рјешења, док за чак 88% појединачних случајева органи старатељства нису доставили одговор због чега дјеца нису учествовала у поступку доношења рјешења. Као разлог због неучествовања дјетета органи старатељства наводе године старости, односно узраст дјетета иако законом није дефинисана добна граница за учешће дјетета у поступку и давање мишљења о стварима које га се тичу, већ је то право дато сваком дјетету у складу са његовим узрастом и зрелошћу. Дакле, без обзира што је

⁴³ Породични закон, члан 181.

⁴⁴ Породични закон, члан 195.

право дјетета на партиципацију и мишљење загарантовано оно се и даље у великој мјери не остварује.

Обавеза је да свако дијете има **индивидуални план бриге**, за који Дом наводи да сва дјеца смјештана у дом имају израђен, сем када су тек смјештени у Дом и када траје адаптациони период.

Евалуација индивидуалног плана рада у Дому се ради сваких пола године или по потреби и чешће. Међутим учешће дјеце у самој изради плана, према мишљењу штићеника Дома, се декларативно задовољава, на начин да буду обавјештени о плану али не говоре о својим потребама или осјећају да се њихово мишљење не уважава. Ако план бриге дефинише дјететове потребе и начине како ће оне бити остварене, у складу са законом утврђеном обавезом дијете има право учешћа у његовој изради. Такође, примјена члана 3. Конвенције, процјена и утврђивање најбољег интереса дјетета није могућа ако нису испуњени услови из члана 12. "ако дјетету није дата могућност да изрази своје мишљење о питањима која се њега тичу".

Како би постојала тачно дефинисана **процедура поступања** у Дому у случајевима кризних ситуација, случајева насиља, непоштовања кућног реда Институција је дала препоруке Дому у ранијим посебним извјештајима. Дом је донио два протокола, један се односи на поступање запослених у кризним ситуацијама, и други представља стимулативне и корективне мјере према штићеницима. Поред доношења наведених процедура битно је да са истим буду упознати и дјеца, односно њихови родитељи/стараоци запослени у установи, што је установа, како наводе, и омогућила.

Поред наведених протокола урађен је Етички кодекс запослених у ЈУ Дому за дјецу и омладину без родитељског старања „Рада Врањешевић“ Бања Лука, а што је у складу са постојећим Смјерницама⁴⁵.

Када смо питали штићенике Дома коме би се повјерили када би имали непријатну ситуацију већина их је одговорила свом матичном васпитачу, или другом васпитачу, стручној служби, некоме од вршњака и на крају стараоцу. Иако би старалац требао бити примарно лице које се брине о потребама штићеника, ово потврђује претходни закључак да институт старатељства, посебно када су у питању дјеца без родитељског старања, у пракси није у потпуности примјењен. Оно што забрињава је одговор штићеника о реакцији истих на њихову пријаву о повреди права, јер се у 33% случајева наводи да се ништа није предузело. Без обзира да ли се у конкретним случајевима радило о повреди права, примједбама, сугестијама или било каквим другим захтјевима штићеника, оправданим или неоправданим, неопходна је повратна реакција, односно адекватан одговор на наведне ситуације уз поштовање и уважавање личности и интегритета сваког дјетета. Потребно је да дјеца смјештена у Дом имају приступ познатом, дјелотворном и непристрасном механизму којем могу **пријавити своје жалбе** или бриге у вези са третманом или условима збрињавања. Такви механизми требају укључивати иницијалне консултације, повратне информације, имплементацију и даљње консултације.⁴⁶

⁴⁵ Смјернице за алтернативно збрињавање дјеце, члан 107.

⁴⁶ Смјернице за алтернативно збрињавање дјеце, члан 99.

Анализом одговора Дома **дјеца са друштвено неприхваћеним понашањем** се смјештају у посебно одјељење у Дому, капацитет тог одјељења је 8 штићеника Дома, а из одговора произилази да су ови капацитети увијек попуњени. Дјеца у овом одјељењу буду до три мјесеца, након чега се процјењују резултати рада са дјететом. Након тог периода и процјене дјеца се враћају у своје редовне групе док нека дјеца остају у групи. Највећи изазов за Дом свакако представља рад са дјецом која „превазилазе капацитете установе“, због чега је потребно укључивање и других стручних лица у рад са овом дјецом. У тим ситуацијама Дом се обраћа надлежном органу старатељства како би се пронашло најадекватније рјешење које ће бити у интересу дјетета.

Иако из одговора Дома произилази да васпитачи интензивирају свој рад са дјецом у овом одјељењу, не наводи се да је и контакт са родитељима/стараоцем дјете интензивирају, а што је потребно и произилази као обавеза из Породичног закона⁴⁷.

Лијечење дјеце која су смјештена у Дом а из одређених здравствених потреба захтјевају хоспитализацију/лијечење на Одјељењу психијатријске клинике се одвија према потребама. У извјештајном периоду десет дјеце је било смјештено на наведеном одјелу, четворо дјеце на једнодневном опсервацији. Према подацима добијеним из Дома произилази да након третмана, који најдуже може да траје 21 дан на одјелу, дјеца се готово увијек врате у Дом. Приликом отпуста дјетета на отпусном писму стоје даље препоруке, али не и смјернице рада са дјететом и бриге о дјетету. Институционална брига за дијете, поред осталог захтијева јасно дефинисана правила и улогу сваког запосленог у Дому. Из одговора Дома произилази да од стране специјалисте доктора не постоји процјена ризика и начин поступања са дјететом који се враћа у Дом након боравка на психијатријском одјелу. Такође, Дом или здравствена организација је дужна да обавјештава стараоца и орган старатељства о свим важнијим промјенама у погледу живота, здравља, васпитања и образовања штићеника⁴⁸.

У извјештајном периоду је од стране Дома за двоје дјеце наведено да су због ризичног стања у ком су се налазили захтјевани дужи боравак на Одјељењу психијатријске клинике, док се за "неколико дјеце" наводи да с обзиром на проблематику у понашању и менталном стању "превазилазе капацитете установе".

У датој ситуацији иако су неки од одговора на округлим столовима упућивали да је потребно да се отвори специјализовани тип установе за рад са овом категоријом дјеце, Омбудсман за дјецу сматра да је активности потребно усмјерити у специјализовано хранитељство.

Кадровска политика запослених на рефератима у овој области у органима старатељства, као и у Дому у васпитно-образовном раду, упућује да је потребно додатно радити у овом сегменту, како би се осигурало да појединачне потребе сваког дјетета могу да буду ефикасно рјешене. Такође је потребно да се развију критеријуми за избор, обуку, подршку и евалуацију радника који раде са дјецом. Такође, неопходно је водити рачуна о томе да занимања запослених радника буду усклађена са радним мјестима.

⁴⁷ Породични закон, члан 206.

⁴⁸ Породични закон, члан 202.

У члану 126. Смјерница УН-а за алтернативну бригу о дјечи наводи се следеће о институционалној кризи: Државе у окружењима институционалне бриге требају осигурати довољан број васпитача да свако дијете може добити потребну пажњу, уз могућност успостављања чвршће везе с конкретним васпитачем кад је то примјерено. Васпитачи такођер требају у окружењу бриге бити распоређени на такав начин да ефикасно остварују циљеве и сврху установе те осигуравају заштиту дјетета.

Такође је потребно и јачати тимове органа старатељства за правовремено и адекватно реаговање у свим ситуацијама када су у питању дјеца без родитељског старања, прије свега мјерама породично правне заштите. Недостатак ових ресурса несумњиво се одражава на обим и квалитет услуга које се пружају а самим тим и онемогућава остваривање што потпуније заштите личности, права и интереса дјетета.

Област рада с дјецом која су у стању социјалне потребе и смјештена су у установу је посебно захтјевна. То је подручје на коме се **едукација** треба одвијати континуирано. Подаци из упутника указују на неједнаку праксу, односно да стандарди који важе за системе неједнако се примјењују у различитим општинама, ради чега је потребно за запослене израдити додатне смјернице, едукације, супервизије.

ПРЕПОРУКЕ ОМБУДСМАНА ЗА ДЈЕЦУ

Омбудсман за дјецу у складу са чланом 9. Закона о Омбудсману за дјецу ("Службени гласник Републике Српске" број: 103/08, 70/12) предлаже предузимање мјера и активности ради отклањања ситуација које доводе до повреде права и интереса дјече без родитељског старања на начин да:

Министарство здравља и социјалне заштите Републике Српске:

- Доношење нове Стратегије за унапређење социјалне заштите дјече без родитељског старања,
- Осигурати јединствене процедуре и поступања органа старатељства како би сва дјеца имала једнаку правну заштиту као и једнак приступ остваривању својих права,
- Обезбиједити континуирано праћење, односно надзор над радом органа/установа/стручних лица посебну о у дијелу поступања/предузимања активности/доношења одлука о дјечи и у вези са дјецом,
- Успостављање механизма за јединствено праћење области дјече без родитељског старања, те израда базе података која би била основ и за евидентирање и праћење дјече по одређеним облицима збрињавања и промјене њиховог статуса,
- Редован мониторинг, евалуација у примјени стандарда услуга приликом збрињавања дјече без родитељског старања у циљу унапређивања исте,
- Промовисање и предузимање потребних мјера у оквиру процеса деинституционализације збрињавања дјече, а посебно дјече млађе од три године,
- Континуирани и системски рад на промоцији хранитељства/специјализованог хранитељства, као најхуманијег облика збрињавања дјече и подизању свијести јавности о предностима хранитељства,
- Успостављање механизма за јединствено праћење области хранитељства, израда базе података, израда квалитетних стандарда за хранитељство.

Центри за социјални рад:

- Свако дијете које нема адекватну родитељску бригу мора се ставити под старатељство и именовати стараоца за то дијете,
- Да дјетету без родитељског старања омогуће смјештај у установу само када је то крајња мјера која је у најбољем интересу дјетета. Смјештај треба бити привремен и ограничен са процјеном да ће се тим обликом заштите у највећој могућој мјери заштитити најбољи интерес дјетета,
- Рјешење о смјештају дјетета у установу мора бити донесено у складу са законом и треба да садржи образложење из којег је видљиво да је смјештај у установу у дјететовом најбољем интересу, да су исцрпљене све друге могућности збрињавања дјетета, да се утврде и образложе стварни разлози за смјештај, да се назначи период на који се дијете смјешта у установу, да се уреди контакт са породицом, одреди старатељ дјетета у поступку, законски заступник дјетета, као и могућност жалбе на рјешење,
- Да се приликом доношења рјешења о смјештају дјетета у установу омогући партиципација дјетета у истом,
- Периодично преиспитивање смјештаја дјете у алтернативној бризи, установе и обезбјеђивање доступних канала за пријављивање, праћење и рјешавање непримјереног третирања дјете,
- Осигурати да се редовне ревизије смјештаја за сву дјецу у алтернативном збрињавању проводе кориштењем јединствених критерија,
- Свако дијете лишено породичног окружења треба да има индивидуални план бриге: на начин да сви центри имају једнак приступ у изради плана, да сви субјекти заштите предузимају благовремено адекватне мјере заштите, те да је неопходно дефинисати: ко је одговоран за израду индивидуалног плана бриге за дијете и кад се план бриге ради, ко учествује у његовој изради, шта план бриге садржи, коме се план доставља, ко надзире његово провођење, у ком року се израђује план бриге ако се дијете издваја из породице због ситуације која захтијева хитну интервенцију, учешће дјетета у складу са његовом способношћу да разумије околности у којима се налази те учешће дјететових родитеља у изради плана⁴⁹.
- Сваком дјетету у алтернативној бризи када је то могуће треба омогућити контакт са родитељима и другим блиским особама, а обавеза органа старатељства је да контакт мора бити уређен на начин да се о истом одлучи рјешењем,
- Увести редовне обавезне стручне едукације запослених који раде са дјецом и супервизију за запослене,
- Промоција хранитељства.

ЈУ Дом за дјецу и омладину без родитељског старања "Рада Врањешевећ":

- Да приликом израде индивидуалног плана бриге о дјетету омогући партиципацију дјетета у у истом,

⁴⁹ Посебан извјештај број: 882-2-И/20 од 15.9.2020. године

- Да предузме потребне мјере и осигура остваривање права дјетета на контакте и дружења са родитељима и другим блиским особама на основу правоснажног рјешења надлежног центра за социјални рад,
- Да дефинише правила, процедуре поступања код дјеце која су у ризику (напуштање школе, проблем у понашању...),
- Да се приликом рада са дјецом са друштвено неприхватљивим понашањем предузму мјере како би се интензивирао и контакт са стараоцем/органом старатељства, а у циљу подршке дјетету,
- Појачати комуникацију и сарадњу између стручног тима са васпитачима/менаџментом и другим установама (органи старатељства, болницама, полицијом и др.) када је то потребно,
- Да предузме потребне мјере ради организовања циљаних едукација запослених, а посебно оних који раде непосредно са дјецом ради осигурања одговарајућих мјера заштите сигурности, с обзиром на различите облике и интензитет поремећаја у понашању дјеце која се збрињавају у дому, те супервизију запослених,
- Да у свим случајевима насиља међу дјецом и над дјецом смјештеној у установи поступа у складу са законским процедурама. Смјештај који се дјечи пружа у оквиру алтернативног збрињавања, као и њихов надзор у таквом смјештају, треба да омогућује да дијете буде дјелотворно заштићено од било ког облика насиља, злостављања или занемаривања.
- Обезбјеђивање доступних канала за пријављивање, праћење и рјешавање непримјереног третирања дјеце.

Потребно је да о предузетим мјерама обавијесте Институцију у року од 30 дана од дана пријема.

ОМБУДСМАН ЗА ДЈЕЦУ
Гордана Рајић, дипл. правник